

"פרס זאב" לשנת תשס"ה

פתיחה: ד"ר אליעזר מרכוס - מנחה

מר גרשון ברגסון - יוזם ומפעיל פרס זאב זו השנה שלושים וארבע, כלות הפרס שופטות הפרס, נציגי המולי"ם ואוהבי ספרות הילדים - קהל נכבד.

לכבוד הוא לי להנחות את הטכס של חלוקת פרס זאב לספרות ילדים ונוער לשנת תשס"ה ששותפים לו המדור לספרות ילדים ונוער במשרד החינוך, עיריית תל-אביב-יפו, האגודה למען החייל, המתארח כמידי שנה בספריית שער ציון בבית אריאלה.

ראוי לו לפרס זה שייקרא על שמו של זאב, מחנך ומשורר, ממקימי בית החינוך לילדי העובדים בת"א ובשכונת בורכוב.

זאב היה האדם שהאמין בילד במחנך ובחינוך (ולא רק בארגון בלבד) את שיריו הראשונים כתב לתלמידיו.

זאב איש ההגנה, עורך "דבר לילדים", מקים מפקדת קצין חינוך ראשי ומפקדה כ-15 שנים, האדם שהיה בצה"ל גם מכשיר חינוכי חשוב, זכה לפרס ישראל לחינוך.

בראיון שזאב נתן אמר:

"המשורר ככל אמן, יש ואינו יודע את שמות הדברים... אך כאילו קוטף מהם את הקליפות, כאילו פותח את כל המנעולים והוא מרגיש את הפלא שבדברים, את השירה שבהם."

זאב היה אוהב טבע וחי ואוהב אדם.

נפתח את הטכס בקטע מוסיקלי: טל גנור (זמרת) ועודד אסנר (פסנתר) ישמיעו לנו שירי ילדים. שניהם תלמידי ביה"ס ע"ש תלמה ילין בגבעתיים.

את הזכות ב"פרס זאב" נשמע מפיהן. נקשיב לנימוקי השופטים ונאחל לזכות בנימוקי השופטים: השופטים ד"ר לאה חובב, ד"ר מירי ברוך וירדנה הדס שיקראו את נימוקי הזכייה בפרס. אנו מאחלים לכל הזכות המשך של יצירה נאמנה.

ברצוני להודות למר גרשון ברגסון - היוזם והמבצע, האיש אשר לא נס ליחו ולא פג טעמו. לשופטות, למקבלות הפרס, למולי"ם, לביה"ס לאומניות ע"ש תלמה ילין, ולגב' חוה ליבר מנהלת בית אריאלה אשר בזכותה נערך הטכס במקום של תרבות וספר. הקהל מוזמן לכיבוד ושיחת רעים בקומת המרתף ולהתראות בשנה הבאה.

דברי ברכה של הגב' לאה רוזנברג

פנהלת הפדינהל הפדגוגי במשרד החינוך

הפרס לספרות ילדים המוענק היום מוקדש לזכרו של אהרן זאב, משורר ומחנך, אשר מילא במהלך חייו שורה ארוכה של תפקידים, ביניהם מורה, ראש מחלקת התרבות בצה"ל, קצין חינוך ראשי לצה"ל במשך 15 שנים, עורך כתב-העת "דבר לילדים" ועוד.

אישיותו הייתה מיוחדת במינה.

הוא אהב את הארץ, את הטבע שלה, את מורשתה - והשכיל לבטא אהבה במילים יפות, פשוטות, נוגעות ללב.

הוא ידע להתבונן בעולם בעיניים סקרניות של ילד, שופעות תום ופליאה, ולהביע את שראה ואת שרצה להביע בעקבות ההתבוננות ביכולת ביטוי של בוגר. "כולם רוצים להיות גדולים. אני לא!" כך כתב.

היה לו כישרון גדול לתרגם את הדברים הנשגבים העומדים ברומו של עולם - את האהבה לאדם, את האהבה לארץ, את המאבק על העצמאות ועל הקמת מדינה מתוקנת - למשהו אישי ופרטי, משהו הנוגע לכל אחד ואחד. כך, באורח אופייני מאוד, כשקיבל את עריכת "דבר לילדים" - אז כתב-עת רב חשיבות לילדים - שינה את שמו של דבר העורך, שהתפרסם בו מדי שבוע, מ"במעגל הימים" ל"שים אל לבך", מן הגדול שבחוץ אל האישי שבפנים.

היתה לו יכולת נדירה ליצור קשר בלתי אמצעי עם ילדים, לשמוע את דבריהם ולדבר אתם בגובה העיניים, וזאת בלי לנהוג פטרונות ובלי להתיילד.

קווים אלה באישיותו הם העושים את קריאת הפרס לספרות ילדים על שמו ליפה ולראויה כל כך.

אני מברכת את הזוכים בפרס.

דברי ברכה של חוה ליבר

ערב טוב,

יש לי הכבוד והעונג לברך את מקבלי פרס זאב לספרות ילדים ונוער לשנת תשס"ה מיסודו של משרד החינוך. פרס זאב הפך עם השנים לפרס החשוב ביותר המוענק לספרות ילדים ונוער. הוא מוענק זו הפעם ה-34 ברציפות והפעם ה-27 בבית אריאלה בעיר תל-אביב יפו.

מחוז הילדות הוא המחוז שבו יש לילדים הרשות לדמיין, האפשרות להזות, היכולת להאמין באגדות ובספורי בדיות, להפליג לעולמות רחוקים הקיימים רק בחלומות, ועלינו, המבוגרים, מוטלת החובה להגן על מחוזות הילדות ממפגעים סביבתיים, מרוע ואלומות.

הקריאה בספרים מאפשרת לקוראים לחלום על ארצות רחוקות, ליטול חלק בהרפתקאות ולקבל אישור, מלווה בקריצה, למעשי קונדס. הילדים של המאה ה-21 חיים במציאות מדומה וניזונים מבידור אלקטרוני - טלביזיה, משחקי מחשב והאינטרנט. הכוונת הילדים והנוער אל ההנאה ואל התענוג שבקריאת ספרים הפכה למשימה קשה.

הרשו לי, בהזדמנות זו, להודות למר גרשון ברגסון על היותו המנוע מאחורי פרס זאב ועל בחירתו בבית אריאלה לקיום הטקס לחלוקת פרס זאב. זה יותר מעשרים שנה שוקד בית אריאלה על טיפוח ספרות הילדים והנוער בארץ ומנסה לקרב את הצעירים, שחלקם טרם למדו לקרוא, אל הספר.

מחשבה רבה מוקדשת לעידוד הקריאה בקרב ילדים ובני הנוער בגילאים השונים. השונים: ספרי הרפתקאות ומסע, אגדות, מעשיות ומשלים, סיפורים הסטוריים, ספורי בעלי חיים, מדע בדיוני, קומיקס וכו'.

הדבר נעשה בדרכים שונות: מפגשים עם סופרים הכותבים לילדים ולנוער; "חגיגות לספרים חדשים"; סדנאות כתיבה לילדים ולנוער בהנחיית סופרים, וכן "שעת סיפור", שבה הילדים מאזינים לסיפורים מפי מיטב המספרים המקצועיים. במהלך השנים אירחנו בבית אריאלה את רוב הסופרים הכותבים לילדים ולנוער בארץ. במקביל טיפח בית אריאלה קשר הדוק עם הסופרים, עם המאיירים ועם חוקרי ספרות הילדים. כל אלה נטלו חלק במפגשים ברבים שקיימנו בתערוכות, בסדנאות לכותבי ספרות ילדים ובכנסים בינלאומיים לספרות ילדים החוגג השנה עשור. מוטלת עלינו החובה להיות "מסיונרים" של קריאת ספרות הילדים הקלאסית ושל מיטב ספרות הילדים הנכתבות בארץ. סקרי דעת קהל מצביעים על מגמה כלל עולמית של ירידה משמעותית בקריאה בקרב ילדים ובני נוער. מוטלת עלינו - מחנכים הורים וספרנים - החובה להיות מפיצי הספר גם בעידן האינטרנט, המחשב והטלביזיה. כל ספר יוצר עולם משלו. אני מברכת את זוכי הפרס: רינת הופר, מרסלה לונדון, אורה מורג ואת הסופרת מירה מאיר על מפעל חיים.

אני מברכת את זוכי הפרס ואת חבר השופטים ומאחלת למר גרשון ברגסון אריכות ימים.

ברכות בשם המו"לים

יפתח דקל

ערב טוב לכולם,

ראשית תודה לכותבים:

לרינת הופר שהוציאה את ספרה בזמורה

למרסלה לונדון שהוציאה לאור את ספרה בקיבוץ המאוחד

לליאורה מורג, שהוציאה לאור את ספרה אצלנו, בכתר.

וכמובן תודה מיוחדת למירה מאיר, העורכת המוערכת בספריית הפועלים, שכל מי שקורא את ספריה, ורבים גדלו עליהם, מזהה מיד את הנשמה האוהבת העומדת מאחוריהם.

פרס על מפעל חיים הוא הכרת תודה מועטה למי שפעילה באופן כה אינטנסיבי בתחום היפה הזה.

מבין ספריה של מירה מאיר שראו אור בכתר אני שמח לציין במיוחד את "הצב של אורן", שכבר נמכר ב-110,000 עותקים ב-16 השנים האחרונות ועדיין נמכר באלפי עותקים נוספים מדי שנה.

ואני שמח גם לציין את "שלולי", שנמכר כבר בכ-46,000 עותקים ועוד כוחו בדפיו. קלאסיקה אמיתית.

כולנו כאן חולקים את אותה תפיסה באשר לחשיבותם של ספרי ילדים. מוסכם על כולנו שקריאה החל מגיל מוקדם מטפחת את האינטליגנציה הטבעית של הילד, מקנה לו ידע, מעצימה את הדמיון שלו וגם, לא פחות חשוב, יוצרת הרגלי קריאה לעתיד.

ילד קורא הופך לרוב גם למבוגר קורא, ומבוגר קורא הוא בדיוק סוג האדם שהיינו רוצים לבלות בחברתו - סקרן, מעניין, עמוק ובעל ידע.

אבל כל החשיבות הזו של ספרי ילדים לא היה די בה כדי להניע אף אם לקנות ספר ילדים ולא הייתה גורמת לאף אב להקדיש לילדו או לילדתו את "זמן האיכות" הנדרש... (אגב, הביטוי "זמן איכות" הוא לדעתי דוגמה טובה לאחד מפרותיה הבאושים של תקופתנו ה"פוליקלי קורקרט", שבאמצעות שימוש בשפת רמייה חברתית מנסה לכסות על רגשי אשמה הוריים). בכל אופן, אף הורה לא יקדיש פיסה מזמן האיכות היקר שלו כדי לקרוא ספר לילדו ללא היסוד החשוב ביותר - יסוד העונג.

אם הילד משתעמם מהסיפור, ואם האם או האב אינם מזדהים עם העלילה או עם השפה, לא תהיה הקראה. פשוט כך. חוויית הקריאה היא-היא היסוד ומוקד

המשיכה בספרי ילדים, שהרי אין מראה המרחיב יותר את הלב מהעיניים הפקוחות של ילד התאב לשמוע את המשך ההרפתקה, אין מתוקה יותר מהחווייה של אב הרואה כיצד אותן עיניים של הילד שלו נעצמות לעת ערב בעודו מקשיב לאגדה, ואין גאווה גדולה יותר מזו של הורים הרואים את ילדם שגדל כבר כשהוא שוכב על השטיח וקורא בעצמו, בהנעת השפתיים, ספר שבחר לעצמו בספרייה. ההנאה והגירוי הם העוגן האמיתי של תחום ספרי הילדים, ובלעדיהם אין לנו תקומה. כמו"ל אינני פוחד לא מהאינטרנט, לא מהטלוויזיה וגם לא ממשחקי המחשב, אבל אני בהחלט פוחד מסיפור לא טוב. לדעתי הכול אוהבים לשמוע סיפור בכל גיל, מילד ועד זקן, ובכל תקופה, כולל תקופתנו הטכנולוגית. לסיפור יש עוצמה המאפשרת לו להתמודד עם כל תחרות טכנולוגית. אבל יש תנאי: שהסיפור יצליח לגעת ועוד תנאי: שהשפה תהיה טובה.

וכאן בדיוק הבעיה בשנים האחרונות, שנות הטכנולוגיה המתקדמת. הטכנולוגיה פוגעת בתחום הספרים לא רק בכך שהציבה תחרות אלא דווקא במה שעשתה לתחום הספרים עצמו. בגלל איכותה וזמינותה לכול היא דווקא הפחיתה את מלאכת הסינון. לפעמים נראה של מי שקרוב אצל מקלדת, ומי מאתנו איננו קרוב כותב סיפור. ואם הסיפור אינו טוב, לא נורא; לא נגנוז אותו, אלא פשוט נכתוב עוד אחד.

הטכנולוגיה עשתה עוד דבר: היא הביאה לתופעה המכונה אצלנו ב"כתר" "הקלות הבלתי נסבלת של הפקת ספר ילדים". התהליך מהיר, נגיש, קל וגם לא יקר כמו פעם. אין צורך בכישרון מיוחד כדי להוציא לאור ספר מוקפד, מודפס היטב ורב צבע. אולם התוכן - זה כבר סיפור אחר. הטכנולוגיה בהחלט מסוגלת לסייע להפקה טובה של המוני ספרים מטעים, כאלה המתחזים לטובים עקב איכותם הפיזית, אבל עדיין לא הומצאה הטכנולוגיה המסוגלת ליצור סיפור מרתק, ובהחלט אין עדיין בנמצא טכנולוגיה המסוגלת לברוא כישרונות חדשים.

מאות כותרים חדשים רואים אור מדי שנה בתחום ספרי הילדים. ההורה הנבוך מתקשה להחליט איזו מן היצירות ראויה ואיזו ראויה פחות, וגם הילדים עצמם נחשפים לעיתים לטקסטים שאינם מאתגרים, אינם מהנים ואינם יוצרים גירוי או חשק להמשיך לקרוא.

השפע הבלתי נדלה המציף את השוק ללא סלקציה הוא זה שהביא את התחום לכדי ירידה. במלחמה נגד הגירויים הקלים של האינטרנט והטלוויזיה הכל שאפשר לנצח בעזרתו הוא תוכן מהסוג המדבר אל הילד בשפתו, ללא התחנפות, עם כבוד ליכולתו ועם קסם, תוכן המשאיר "טעם של עוד". אולם חייבים להודות שלפעמים גם זה לא עוזר. לפעמים יוצאים לאור ספרים טובים, מהסוג שהיום מוכתרים בפרס זאב, ובכל זאת הם נבלעים בים הספרים הלא ראויים.

אחת הראיות לטביעתו של חומר טוב בשפע החומר הדל היא העובדה שכמעט לא נוצרו בשנים האחרונות קלאסיקות חדשות. חלק מהספרים הנמכרים ביותר בישראל הם עדיין אלה שראו אור לפני שנים רבות, פעמים רבות בהפקה פשוטה, בשני צבעים בלבד, אבל עם תוכן נפלא.

מכיוון שאני מייצג היום את דבר המו"לים, אני יכול לומר שרובנו כבר רואים את התמונה, מתחילים לעמוד בפיתוי, הופכים להיות הרבה יותר סלקטיביים ומוציאים לאור פחות ופחות כותרים. בסימן הימים האלה אומר רק שכולי תקווה שהגבהת הסכר הזו תסייע בעצירת הגל.

ומכיוון שאנו עומדים היום בטקס חלוקת פרס זאב, ראוי לציין שכאן בדיוק תרומתו של פרס זאב - לבור את המוץ מהתבן, לשאת את דגל התוכן ולשמש תו איכות.

תודה מייוחדת אם כן למר גרשון ברגסון, המנהל ומלווה את הפרס שנים רבות כל כך. אני מאחל לו עוד שנים פוריות רבות.

תודה לחוה ליבר, המנהלת את האכסניה החשובה הזו של בית אריאלה, שמדי שנה מעניקה במה לספרות בעשרות אירועים הנערכים כאן. ותודה לכולכם שבאתם.

נימוקי פרס זאב לשנת תשס"ה

פרס על מפעל חיים לעירה עאיר

הפרס על מפעל חיים למירה מאיר הוא פרס של אמצע הדרך, לא פרס של סיכום הישגים. זהו פרס של תודה על מה שעשתה בינתיים בתוך מכלול עשייתם בספרות ילדים.

מירה כתבה כ-30 ספרי ילדים, ביניהם כמה שהפכו זה מכבר לחלק מן התשתית התרבותית של ספרי הילדים לגיל הרך. "שלולי", "הצב של אורן", "מעשה בילד שלא רצה לישון לבדו", "אני אוהב לצייר" ועוד רבים אחרים, שכל אחד מהם, כשלעצמו, ראוי לזכות אותה בפרס.

בנוסף, מאז למעלה משלושים שנה, משמשת מירה, יחד עם עדנה קרמר, כעורכת מדור ספרות הילדים של הוצאת "ספרית פועלים".

ולצד סופרים "מבטיחים כלכלית", כמו מרים רות, או הוצאות מחודשות של יצירות לאה גולדברג - היא נותנת תמיכה ליוצרים מתחילים, כאלה שהיא הולכת איתם צעד צעד, בעריכה מדוקדקת ומלמדת, היא מוציאה להם את ספרם הראשון, ונותנת בידיהם כלים לכתוב הלאה.

מירה שמחה לחלוק את ידיעותיה עם האחרים. כך עשתה כשלימדה באוניברסיטה העברית לימודי עריכה, וכך היא נוהגת עם כל היוצרים הפונים אליה בבקשת עזרה והנחיה.

יש באישיותה של מירה, כמו בכתיבתה, מקום לכולם. לאנשי הקיבוץ ולאנשי העיר, לעולים החדשים ולתושבים הוותיקים, לכותבי ספרות לוקאלית ולכאלה המביאים לכאן את העולם הגדול.

ספריה הרבים מציגים את המכלול הזה, מייצגים היטב את דמותה ואישיותה, הנקייה מכל אינטרסנטיות, והנותנת מקום לכולם.

על תרומתה לספרות הילדים בארץ, אנחנו נותנים למירה את הפרס ומאחלים לה עוד שנים רבות של עבודה ויצירה.

לאה חובב

ירדנה הדס

מירי ברוך

דברי מירה מאיר

פרסים על מפעל חיים נותנים לאנשים רציניים שעשו משהו בחייהם, והגיעה שעתם לנוח על זרי הדפנה. אבל אני, מה כבר עשיתי שמגיע לי פרס שכזה. נראה לי שאני עוד באמצע העשייה, עוד לא גמרתי, עוד לא הספקתי, ובעניין הזרים, כמו שאמר יורם טהר לב - הם דוקרים.

אבל השופטים הנכבדים החליטו אחרת, ולא זה המעמד להתווכח אתם. אז הרשו לי להודות למשפחה הנפלאה שלי, שתרמה, תורמת ותתרום סיפורים; לחברים בספרית פועלים, ובעיקר לעדנה ולשיתוף הפעולה המיוחד שלנו; לציבור אנשי ספרות הילדים: סופרים, חוקרים, מאיירים ומר ברגסון, שבמשך השנים הארוכות שאנחנו בשדה לימדו אותי דבר או שנים, ואחדים מהם הפכו להיות לי ידידי אמת; לבית אריאלה שמשמש אכסניה לאוהבי הספרות לילדים הרבים שנפגשתי אתם בביקורי בבתי ספר, שהאירו לי פינות ביצירתי והסבירו לי מה כתבתי באמת;

לתחום המרתק של ספרות הילדים שאפשר לי להגיע לצפונות הנפש ולדקויות שלא שיערתין, שמשמש מקפצה לאזרחות בארצות עלומות; שלא נותן להתרחק מעולם הילדות שהוא לא פשוט ולא מתוק, ויש בו מורכבות ועומק, והרבה פעמים כאב והתמודדות, ואין בו פתרונות קלים, ומי שנכנס בשעריו חייב להיות איש אמת ולא לזיף.

ותודה לשופטות שמצאו אותי ראויה. לקבלת הפרס.

נימוקי פרס זאב לספרה של אורה מורג, "בעקבות הבית הנעלם"

סיפורו של בנימין זאב הרצל, הוצאת כתר/ירדנה הדס

לפנינו סיפור בתוך סיפור: סיפור המסגרת מציג לקורא שלושה ילדים ירושלמים ההולכים בעקבות הרצל לאחר שמצאו את שעונו האישי בשכונת ממילא בירושלים, בין הריסות הבית שבו התאכסן הרצל בבואו לפגוש את הקיסר. מכאן מתפתח סיפור היסטורי שיש בו ניחוח נעורים. הוא אינו "מחנך" ונמנע מהטפה. יסוד המסתורין שבו מעורר את סקרנותם של הקוראים, והם לומדים היסטוריה בלי לשנון, מתוך סקרנות בונה ואוהדת.

הסיפור הוא היסטורי, עם ניחוח עכשווי מאוד המיוצג בעזרת שלושת הילדים הישראליים. הם מייצגים נאמנה את הקוראים הצעירים ומסייעים להם להפנים את התמורה הגדולה שחלה בתולדות עמנו עם הופעתו של הרצל. האמרה "אם תרצו אין זו אגדה" הופכת לממשית.

הסיפור הוא שלנו מאוד, ועם זאת יש לו קשר לעולם שאנו חיים בו: ירושלים ובזל, ילדים ישראלים ומדריכה יפנית, הרצל כדמות היסטורית וכאדם קרוב ללב, עם בעיות של אדם פשוט. המתח העלילתי נרקם בעזרת היסוד הבלשי בספר, וכך ההיסטוריה הציונית נראית פחות "משעממת". דברי ההיסטוריון, אמנון ז'קונט, החותמים את הספר והחשובים ביותר להבנת ערכו ההיסטורי והלאומי של המפעל הציוני, גם הם כתובים באורח ידידותי לקורא הצעיר.

והעיקר: הרצל "נגאל" בספר זה מן הכבדות ההיסטורית הטרגית האופפת את דמותו. הוא מיוצג בספרה של מורג כדמות חיה וכאדם שיש לו גם חוש הומור. הוא חי בסיפורה של מורג, ובכך היא קירבה אותו אל לב קוראיו.

על האמת ההיסטורית, על הראייה המרעננת של אורה מורג, על המרקם המרתק של הסיפור - על כל אלה הספר נמצא ראוי לפרס, להוקרה ולחיים ארוכים על מדף הספרים של ילדינו.

ובאנו על החתום

ד"ר מירי ברוך

ד"ר לאה חובב

ירדנה הדס

דברי אורה מורג

בוקר אחד קיבלתי טלפון מבתיה, עורכת בהוצאת "ידיעות אחרונות":
אורה, כתיבי לנו ספר לנוער על חייו של הרצל! בום! מה עושים עם זה? איך
כותבים לילדים של היום ספר מרתק, מותח, שלא יוכלו להניח מהיד על חייו של
חוזה המדינה. בעיה לא קטנה.

ראשית פרצתי לספריה וקראתי את תולדות חייו. ראיתי שאני הולכת ונכבשת
בדמותו באישיותו ובפועלו. אבל זה עדין לא יוצר עלילה שתדבר אל הנוער של
היום. נקודת המפנה היתה העובדה שהרצל ביקר בארץ. אם ביקר, חשבתי, בטח
גם נפל לו כאן משהו - בטח גם שכח משהו. וא"כ אזי גיבורי ספרי ימצאו את
הפריט במקום כלשהו בו עבר הרצל ומכאן כבר תצא העלילה לדרך. אבל מה.
והיכן? חייבים להיות אמינים. כאן נכנס לסיפור ידידי הסופר וההיסטוריון אמנון
ז'קונט, הוא גילה לי שקיים בירושלים בית בשם בית שטרן. הבית בן למעלה
ממאה שנים ובו שכן הרצל בבואו לפגוש את קיסר גרמניה בירושלים.

ההתרגשות בי הרקיעה מעלה מעלה. זה הבית שחיפשתי, שם ימצאו גיבורי את
ה'משהו' הזה. אבל עד מהרה נכונה לי הפתעה. בירור קצר העלה שהבית נהרס,
פורק והועבר למחסן עד ליום בו יבנה מחדש. אכזבה! אבל רגע, רגע, אולי עוד
יותר עדיף מבחינת העלילה שלי. הילדים יעברו במקום בדיוק ביום בו מפרקים
את הבית, ינברו בחפירות ויגלו את... מה? את השעון שג'וליה נתנה להרצל בעלה.
ברגע שעליתי על ההברקה הזו העלילה יצאה לדרך.

וזהו תוכן הספר:

אודי דריה ותומר, שלושה תלמידים מכיתה ה' בבית ספר ירושלמי חולפים על פני
בית ישן בעת הריסתו. הבית, מיועד לשימור, ולכן כל אבן ממנו מסומנת
ומועברת למחסן כדי להקימו מחדש. סקרנותם גוברת, הם נוברים בהריסות
ומגלים שלושה פריטים.

1. שלט, שבהמשך העלילה יתגלה כשלט שהיה נעוץ במשך שנים על הבית.

בית שטרן

- בבית זה שכן הרצל בבואו לפגוש את קיסר גרמניה בשנת 1898

2. שעון עתיק - שיתגלה כשעון שנתנה רעיתו של הרצל לבעלה לרגל
הנישואין.

3. מדליון של הקונגרס הציוני ה-1.

הילדים המסוקרנים פונים לעזרתו של "הרשל השעון", שיותר מאשר מפענח להם את תעלומת השעון, הוא חומד אותו לעצמו. התחנה הבאה היא בחצר ביתו של סבא צבי המתגורר עם רעייתו נעמי ברובע היהודי של העיר המזרחית. (סבו של אודי) הסבא מפענח את הכתובות ומספר לילדים מי היה אותו 'הרצל' אותו קיסר ועוד. לאחר לחץ 'מתוך' מצד ההורים מחזירים הילדים את השעון לארכיון הציוני. שם פוגשים את מנהל הארכיון - אביגדור - המספר להם על איך הכול התחיל; כלומר על 'פרשת דרייפוס'.

לאות תודה על תרומתם מוזמנים שלושת הילדים לכנס בשוויץ -
"מאה שנים לקונגרס הציוני הראשון בבאזל".

בבאזל הם עוברים בכל התחנות שבהם עבר הרצל בעזרתה של טומומי, המדריכה היפנית שצורפה עליהם מטעם הנהלת הטקס. החיבור של יפנית והרצל יוצרים מצבים קומיים ומחיים את הסיפורים על הציונות והציונים. צילומי החוף בבאזל יהיו צילומי ארכיון והילדים יצולמו בארץ כשהם צופים דרך חלון הכרכרה. אל מבטם יצורפו סרטים המראים את העיר והאתרים ההיסטוריים. בסופו של מסע חוזרים הילדים לארץ ונתקעים בירושלים בפקק תנועה עקב חפץ חשוד. החפץ נמצא במגרש הרוסים במקום בו קיבל הרצל את פני הקיסר הגרמני לפני כמאה שנים. אודי מחייג לטומומי לשוויץ ושואל אותה האם הרצל חזה גם את הבעיה הערבית? טומומי עונה... כן, אם כי לא במלוא חריפותה והיקפה. הסרט מסתיים כשהילדים קובעים להיפגש ולראות את התמונות מהטיול.

לצד המסע להכרת הרצל - פועלו ודמותו - מתפתחת גם עלילת משנה שמתמקדת במתח בין הילדים, שני הבנים חומדים את דריה המקסימה, ובמפגש עם המורה נירית ותלמידי כיתות ה' המצטרפים להתלהבות שבגילוי הממצאים. לספר מצורף בזה גם מאמר מאת ההסטוריון אמנו ז'קונט המעיד על הדיוק ההסטורי.

נימוקי פרס זאב לספרה של מרסלה לונדון "הצ'לו של אלישע"

הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2004

ספרה של מרסלה לונדון מתמודד עם בעיה קשה הקשורה בנושא איכות הסביבה: כריתת עצים לשירות בני האדם כאן ועכשיו, תוך התעלמות ממשמעות פעולה זו לעתיד לבוא.

זהו סיפורו של אלישע, האוהב מאוד את הצ'לו שלו, אך יום אחד הצ'לו כאילו ממאן לנגן. מתוך חלום הוא שומע את דבריו של הצ'לו, המספר כי כרתו עצי דולב כדי ליצור כלי נגינה, אך לא רק לשם כך. בני אדם כורתים את עצי הדולב ללא מחשבה, ועוד מעט לא יישארו עצים כאלה. ומה יהיה אז? והרי העצים מנקים את האוויר, משמשים בית ומקלט לבעלי החיים ונותנים צל ויופי, וכיצד ייראה העולם ללא עצים? אלישע מבקש מאביו לקחת אותו אל היער כדי לראות את עצי הדולב, את אחיו של העץ שממנו עשו את הצ'לו שלו.

ביער הוא פוגש את משפחת עצי הדולב, רואה את פריחתם הנהדרת ושומע מפי סבו של הצ'לו שלו דברים על המינונים הנכונים של כריתת העצים כדי שיישארו גם לעתיד.

אלישע, המרגיש כלפי הצ'לו שלו יחס אמביוולנטי דו-לב (גם אוהב את הצ'לו - הדולב הכרות - וגם מרחם על שכרתו אותו והוציאו אותו ממשפחתו שביער), שומע את הדברים הכואבים ומבטיח למשפחת עצי הדולב לבקש עבורם אצל בני האדם שיכרתו אותם רק בצורה שתאפשר להם לשקם את עצמם, במידה ובכמות הנכונה.

זהו סיפור רגיש וחשוב, המעלה את הבעיה של כריתת העצים לטובת האדם כאן ועכשיו וגם את המחויבות שלנו, אנשי הכאן והעכשיו, לדורות הבאים. הסיפור מעוגן במציאות, אך שזור בחלומות, והאמירה הדידקטית באשר לשמירה על איכות הסביבה עוברת בעדינות רבה, תוך פנייה לרגש ולהיגיון כאחד.

על ההתמודדות האמנותית עם נושא חשוב ביותר ועל הספר היפהפה הארוג בחלומות אך ריאליסטי במשמעויותיו החלטנו להעניק למרסלה לונדון את פרס זאב לשנת תשס"ד.

ד"ר מירי ברוך

ד"ר לאה חובב

ירדנה הדס

דברי מרסלה לונדון

לחבר השופטות, לבני משפחת וחברי, לאורחים ולכלות הפרס:

אני מאמינה שהכתיבה לילדים הנה סוג של שליחות וגם מתנה יקרה עבור הכותב. לדידי - משמעות המתנה היא באפשרות לשמור על הילדה שבתוכי. נולדתי בארגנטינה, מקור עשיר של הספרות הפנטסטית. שאבתי ממנו ונשביתי. המופלא אוחז בי ואינו מרפה והדבר מעצב את כתיבתי.

אנחנו בני האדם, נעים בין זיכרון לגעגוע והרצון להחזיק בהם ולא להרפות. גיבורי ספרי, דו-לב ואלישע, מביעים זאת טוב מאיתנו: דו-לב הצ'לו יודע מאין הוא בא ומתגעגע למשפחת עצי היער שלו. געגעועו באים לידי ביטוי במנגינות עצובות שהוא מנגן בעזרת אלישע, וגם בשתיקתו הנזעמת כשהוא מסרב להשמיע את צליליו.

המוזיקה שמתנגנת מדו-לב הצ'לו היא אותה המוזיקה שהייתה בתוכו כשהיה עץ ביער.

אלישע אוהב את הצ'לו שלו אהבת נפש ומתוך אהבתו אליו יוצא להגן על עצי היער בפני הכורתים בהם, ללא הבחנה. אלישע הוא שגריר המגשר בין אביו והעצים. הוא מצליח בתפקידו, הוא ממלא את שליחותו בדרך בה שני הצדדים מכבדים ומקבלים את האחר. אני תקווה שימצא בינינו "אלישע" כזה.

מתוך כל כלי המיתר בחרתי בצ'לו והדבר הוא פרי חוויה אישית - לפני שנים נכחתי בקונצרט בו הופיע המוסיקאי הדגול פבלו קסלס. ראיתי אדם נמוך קומה וקשיש מאוד שנעזר בשני בחורים צעירים כדי לעלות על הבמה. הוא התיישב, העמיד את הצ'לו לפניו וכאשר נגעה הקשת שבידו במיתרים - הצ'לו הוא כמו אישה יפיפיה שטרם הזדקנה ועם הזמן הפכה לצעירה יותר, דקה יותר, מעודנת יותר". ובכך הוא תאר גם את נגינתו.

בתקופה זו כאשר האירועים משתלטים על חיינו והאלימות והציניות הן מנת חלקנו, אני נשארת אופטימית ומאמינה שבכוחה של היצירה לשמור על הטוב שבתוכנו.

המשורר ויליאם בלייק תאר זאת בשורות נהדרות אלה:

לחפוף את האינסוף בכף ידך

ואת הנצח בשעה אחת."

"לראות עולם בגרגר של חול

וגן עדן בפרח בר

זו פעם שנייה שאני זוכה לעמוד על במה זו וברצוני להודות לאלה שתרמו לכך: להילה חבקין, ציירת נפלאה, מאירת הספר אשר זכאית לא פחות ממני לפרס.

לפרופ' עוזי שביט, מנכ"ל הוצאת הקיבוץ המאוחד, ליונה ספר, סופרת ועורכת, קפדנית, לאבנר גלילי, גרפיקאי ומעצב, לכל אנשי הוצאת הקיבוץ המאוחד המסורים, לאילן שיינפלד. משורר, איש יחסי הציבור וידיד נפש, למשפחתי וחברי היקרים ובעיקר לבתי אלנור על הערותיה הנבונות. וכמובן לשופטות הנכבדות אשר ראו לנכון להעניק לי פרס זה. לכולכם תודה. ולכלות הפרס - המשך יצירה פוריה! תודה מיוחדת למר ברגסון על פעילותו המבורכת.

נימוקי פרס זאב לספרה של רינת הופר "חנן הגנן"

"חנן הגנן" הוא סיפור מחורז שטוריו קצרים וקצביים. גיבור הסיפור הוא דמות הומוריסטית, קנדסית, העוסקת ברצינות בזריעה ובנטיעה. בדרך משעשעת קצתה דמיונית אך עיקרה ריאליסטית, בחרה רינת הופר לפתור לילד הסקרן את חידת גידול העצים. זוהי דרך נאותה להקנות לילד ידע בצד הנאה אסתטית.

הסיפור פותח בעובדה פשוטה: "חנן הגנן/ הגנן חנן/ באדמה טמן/ זרע קטן" וההמשך טבעי: "יום אחד נבט/ והיה לאילן". האילן דמיוני, הן בסיפור והן בציור, שאף הוא מעשה ידיה של רינת הופר: זהו אילן המצמיח "פרות מופלאים/ בכל הצורות/ ובכל הצבעים". עובדה זו, העלולה להטעות את הילד, מתפרשת בהמשך, במיון הפרות לפי צבעים.

העלילה מתפתחת במכירת הפרות, המלווה בשירים ובפזמון חוזר: "חנן הגנן בעגלה עם פעמון/ נוסע ברחוב ושר לו פזמון". הוא מכריז על סוגי הפרות שבעגלתו ומוסיף: "בתוכם חבוי מטמון". חמישה ילדים קונים את הפרות. כל ילד מצויר בצבעי הפרי שהוא קונה ושמו מתחרז בשם של אחד הפרות. כך המחברת משלבת את הילדים בעלילה לבלי הפרד.

ארנון רוצה אפרסמון, מתוך עגלה שצבעי פרותיה חום-אדמדם. ושוב פזמון חוזר נוסף; "אפרסמון לארנון, / לחנן - אסימון, / ודין דין דון/ בפעמון". המקח וממכר נמשך, וצבעי הפרות בעגלה הנוספת הם צהובים. כוכבה רוצה גויבה, ומשלמת באסימון. אדר קונה תמר. הדס רוצה אגס מתוך הפרות הירוקים, "ודין

דין דון/ בפעמון". אחרונה היא סיון, הקונה דובדבן. לכולם מבטיח חנן מטמון: אך איפה המטמון? אחרי אכילת הפרות נותר בידי הילדים חרצן בלבד, וכאן פתרון החידה: "החרצן שלכם הוא המטמון!/" מי שאותו באדמה יטמון/ הוא יזכה בפרות המון".

העלילה היא פעילה ומפעילה את הילדים. כולם טומנים את החרצנים באדמה ורואים את התוצאות אחרי "המון זמן": חמישה עצים בגן עומדים, "ועל העצים פרות המון, / שסק, משמש, אפרסמון, / תמר חרוב וערמון/ בכולם חבוי מטמון". כך בצורה משעשעת, מצליחה רינת הופר להעביר את המסר לילדים הקטנים. הילד הרך נהנה מהחזרות ומהחריזה. הצלילים החוזרים בסיפור משלימים את המעגל החוזר בטבע שהוא מהותו של הסיפור: זריעה, צמיחה, אכילה ושוב זריעה.

מתקבלת יצירה שתוכנה וצורתה הם הרמוניה ושלמות. דמותו של חנן הגנן, שהוא כעין ילד קונדסי מגודל, קרובה לילדים, שרה להם פזמונות ומשחקת אתם בחידות. רינת הופר הצליחה לשעשע את הילדים בצלילים ובצבעים, בסיפור עלילה חידתי ובתשובה המקנה להם תובנה והנאה. על כל אלה החלטנו להעניק לה את פרס זאב לשנת תשס"ה.

על החתום

ירדנה הדס

ד"ר מירי ברוך

ד"ר לאה חובב

רינת הופר התרגשה על קבלת הפרס, והיא מודה לשופטים על זכייתה, והיא גאה שהצליחה לשעשע את את הילדים בצלילים ובצבעים.